فصلنامه علمی
مطالعات قدرت نرم

بررسی متغیرهای قدرت نرم در حاکمیت دینی تحلیل مضمون ادعیه صحیفه سجادیه

علیرضا نوبری [۱]، طاهره محمدی قناتغستانی [۲]

۴۵
دوره۱۶، شماره ۲، پیاپی ۴۵
تابستان ۱۴۰۵
مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت:
۱۴۰۴-۰۹-۲۱
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۵-۰۳-۲۰
صص: ۶۵-۴۷
شاپا چاپی: ۲۳۲۲-۵۵۸۰
رتبه علمی
ب
بررسی صحت گواهی در :
JOURNALS.MSRT.IR

چکیده

دعاهای امام سجاد(ع) با زبان فاخر و محتوای قابل فهم برای جامعه ، به ترویج عدالت، استقامت، اتحاد و اصلاح اجتماعی می‌پردازند و به‌عنوان ابزارهای فرهنگی-معنوی مؤثر در شکل‌دهی هویت جمعی و مشروعیت دینی شناخته می‌شوند ؛ هدف پژوهش، شناسایی و تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم در ادعیه صحیفه سجادیه به منظور ایجاد زمینه های لازم برای کسب قدرت در حاکمیت دینی است. این تحقیق با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای مضمونی، در پی پاسخ به این پرسش است که مؤلفه‌های قدرت نرم از نگاه صحیفه سجادیه کدامند؟ فرضیه پژوهش بر این اصل استوار است که صحیفه ضمن نهادینه‌سازی ارتباط عمیق انسان با خدا در جامعه، زمینه‌های لازم برای کسب قدرت نرم را به حاکمیت دینی عرضه می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که این مؤلفه‌ها در چهار سطح فردی، اجتماعی، اجرایی و نظامی قابل دسته‌بندی هستند. پیوند هدفمند میان این سطوح، موتور محرک تغییر نگرش‌ها و تحول اجتماعی بوده و بستر نهادینه‌سازی و تحقق جدی قدرت نرم را فراهم می‌آورد. این مقاله با ارائه یک مدل مفهومی مشخص، چگونگی تأثیر این متغیرها را در تقویت هویت جمعی و مشروعیت دینی در جامعه اسلامی ترسیم می‌کند.

واژه‌های کلیدی:

قدرت نرم، جنگ نرم، صحیفه سجادیه، حاکمیت دینی، هویت جمعی

۱ . عضو هیأت علمی دانشکده معارف و اندیشه اسلامی دانشگاه تهران ، ایران(نویسنده مسئول) a.nobari@ut.ac.ir
۲ دانشجوی دکتری مدرسی معارف اسلامی . دانشگاه تهران ، ایران

مقدمه و بیان مسأله

امام سـجاد (ع) در جامعه ای با فشار سیاسی و رکود فکری روبرو بود که بخشی گرفتار تفکرات استبدادی و بخشی نیز با وجود ایمان ظاهری ، از درک عمیق نسـبت به امامت و مسـئولیت دینی خود بی بهره بودند . (خامنه ای، ۱۳۹۰ :۱۹۲) در چنین شـرایطی، دعا به ابزاری مؤثر برای هدایت و بازسـازی فرهنگی جامعه تبدیل شد که بدون رویارویی مستقیم با قدرت سیاسی، پیام‌های دینی و اجتماعی را منتقل می‌کرد و از ظرفیت گسـترده‌ی «قدرت نرم» بهره می‌برد. قدرت نرم در حاکمیت‌های دینی به مثابه توان نفوذ از طریق ارزش‌ها، فرهنگ، زبان و هویت، نقشـی اسـاسـی در مشـروعیت‌بخشی به نظام سیاسی و اجتماعی دارد. با توجه به ضرورت تشـریح مفهوم قدرت نرم و اهمیت منابع دینی به ویژه صـحیفه در تبیین آن، همچنین کم توجهی پژوهشی به ابعاد تربیتی ، اجتماعی و اجرایی صـحیفه ، تحلیل مضـامین ادعیه‌ی صـحیفه‌ی سـجادیه فرصـت ارزشـمندی را برای درک ژرف‌تر از سـازوکارهای نفوذ بی‌خشـونت و مشـروعیت فرهنگی در جوامع شیعی فراهم می‌کند و به این پرسش اساسی پاسخ می‌دهد که مؤلفه‌های قدرت نرم در ادعیه‌ی صـحیفه‌ی سـجادیه کدامند؟ فرضیه پژوهش حاکی از آن است که صحیفه ضمن نهادینه‌سازی ارتباط عمیق انسان با خدا در جامعه، زمینه‌های لازم برای کسـب قدرت نرم را به حاکمیت دینی عرضه می‌کند. هدف پژوهش، شناسایی و تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم در ادعیه صـحیفه سـجادیه به منظور ایجاد زمینه های لازم برای کسـب قدرت در حاکمیت دینی اسـت. این پژوهش به روش تحلیل مضـمون با اسـتفاده از نرم‌افزار اکسـل، مضامین اصلی ادعیه را با کد گذاری بر اساس کلمه یا مفهوم عبارت استخراج کرده و در نهـایـت، چـارچوبی مفهومی و منسـجم ارائه می‌دهد. در چارچوب نظری به سـبب امکان تعدد شـاخصـه های قدرت نرم (اسـماعیل:۱۳۹۳، ۳۳)، آنها را از دید فردی و اجتماعی، اجرایی و نظامی در صـحیفه سـجادیه بررسـی می کنیم.ابتدا مبانی مفهومی قـدرت نرم، سـپس منـابع قـدرت نرم شـامـل دین و آموزه هـای دینی (جـانی پور،۱۳۹٦:۱۲۹) فرهنـگ، ارزش ها، دیپلماسـی عمومی(ارتباط مستقیم با مردم از طریق ابزار اقناعی) بیان می شود.

ادبیات پژوهش و مبانی نظری

بررسـی پیشـینه‌ی پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات متعددی به ابعاد گوناگون صحیفه‌ی سجادیه پرداخته‌اند ، از جمله : مقاله‌ی «تجلّی قدرت نرم در دعاهای صـحیفه‌ی سـجادیه»(حدیدی ،۱۳۹۹) به شـاخص‌های فرهنگی و ارزشـی قدرت نرم در صـحیفه پرداخته اسـت .«نقش معنویت در تولید قدرت ملی »(جوانی ،۱۳۸۷)، «بصـیرت افزایی در نظام اعتقادی و سـیاسـی امام سجاد(ع)با تأکید بر دعای ۲۷ صـحیفه سـجادیه» (فارسـی مدان ،۱٤۰۱) ، «جایگاه قدرت نرم در مفهوم شـناسی قدرت ملی با تأکید بر رویکرد دینی»(عبدالعلی پور،۱٤۰۰)، «مبانی اخلاقی در صـحیفه سـجادیه» (پهلوان،۱۳۸٤)،«مؤلفه های قدرت نرم انقلاب اسـلامی ایران بر مبنای تحلیل محتوا وصـایای شـهدای جنگ تحمیلی» (جانی پور،۱۳۸۹) ،«تبیینی نوین بر مفهوم قدرت در سـیاسـت و روابط بین الملل»(مطهری نیا،۱۳۸۷) از جمله این آثارند. پژوهش حاضـر ضمن تأیید یافته های پیشین و تکمیل آنها، با ارائه مدلی نظامند، پیوند میان زبان دعا و کارکردهای سـیاسـی–اجتماعی را روشن تر تبیین کرده و برای نخستین بار «متغیرهای اجرایی» را به صورت مستقل در کنارمؤلفه های فردی و اجتماعی در چارچوبی مفهومی قرار داده است.

مفهوم قدرت و قدرت نرم

واژه قدرت مترادف با مفاهیمـــــــــی چون اقتدار و توانایی اسـت و نظم اجتماعی و روابط کشـورها و انسـان ها بر اساس آن شـــــــکل می گیرد؛ قدرت، توانایی بهره گیری از منابع و امکانات در جهت تاثیر گذاری بر رویدادها به نفع خود می باشد. (انعامی علمداری:۱۳۸۷، ۲۹) قدرت انواعی دارد که در پنج گروه اصـــلی اشـــاره می شـــود : الف : قدرت مادی و معنوی (دوئرتی و فالینز گراف، ۱۳۷٦ :٦۸). ب: قدرت مشـروع و غیر مشـروع(مطهری نیا، ۱۳۷۸ :۱٤٦) ج: قدرت منفی و مثبت(سـنجابی، ۱۳۸۰ :۷٦). د: قدرت بالقوه و بالفعل . هـ: قدرت نرم و سخت (مرادیان، ۱۳۸۷ :۸۸).

قدرت نرم[1]

جوزف نـای قـدرت نرم را توانایی تأثیرگذاری بر دیگران برای کســب نتایج مطلوب از طریق جذابیت به جای اجبار یا تطمیع تعریف می کنـد (نای:۱۳۸۲، ۹۰) این نوع قدرت توانایی شـــکل دهی، اثرگذاری و تعیین باورها و امیال دیگران را دارد و مبتنی بر ارزشـها و سـاختار اعتقادی افراد جامعه ارزیابی می شـود.(ابیا،۱۱:۱۳۹۱) هر فرد یا مجموعه ای که قادر به تأثیرگذاری بر ارزشـها و سـاختار اعتقادی افراد باشد، واجد قدرت نرم است(پارمر و کاکس،۱۳۹۱:فصل دوم) در برابر قدرت نرم، اصطلاح تهدید نرم مطرح می‌شـود که به فرایندهای تغییر تدریجی در هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد پذیرش نظام‌های سـیاسی اشاره دارد (حدیدی، ۱۳۹۹: ۱۸۱).

توانایی نفوذ بر افکار، اندیشـــه‌ها با هدف تحقق اراده خود از طریق جلب اعتماد و اقناع ملت‌ها و دولت‌ها، بدون اجبار فیزیکی را قـدرت نرم گویند (رشـــید، ۱۳۸۷: ٤٤). که به دلیل ماهیت تدریجی و آرام خود، تأثیری ماندگار دارد، دین و آموزه‌های دینی از مهم‌ترین منـابع قدرت نرم به شـــمار می‌روند؛ زیرا توان تحریک و ســـازمان‌دهی کنش اجتماعی پیروان را دارند و حتی در فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور نیز می‌توانند نفوذ معنوی ایجاد کنند .(جانی‌پور، ۱۳۹٦: ۱۲۹)

حاکمیت دینی

حاکمیت در سـیاست نوعی مفهوم انتزاعی به معنی اقتدار سیاسی عالیه و تجلی قدرت سیاسی است، برخی مفهوم آن را مترادف با دولت دانسـته اند، برخی محققان ویژگی اصـلی حکومت را وصـف حاکمیت دیدند که حکومت نزد آنها مظهر حاکمیت است و تحقق حاکمیت الهی یعنی دین در آن مرجعیت دارد و شروطی دارد که در قرآن و سنت مشخص شده .(زمانی محبوب،۱۰:۱۳۹۹)

حکومت دینی، حکومتی است که علاوه بر اینکه همه قوانین و مقررات اجرایی آن برگرفته از دین است، مجریان آن نیز مستقیما از طرف خدا و یا به اذن خاص یا عام معصـوم منصـوب شده اند.و چنین حکومتی از پشتوانه حکم الهی برخوردار و بر اساس اراده تشـریعی الهی شکل گرفته است؛ حکومت حضرت رسول، امامان و نیز حاکمیت افرادی مانند مالک اشتر در زمان حضور معصوم یا حکومت ولی فقیه جامع الشرایط در عصر غیبت از این نوعند.(خانی،۳:۱۳۹۱)

1 .soft power

حاکمیت دینی به سیستمی می گویند که، حاکمیت نهایی از آن خداوند تلقی شده، قوانین برگرفته از دین مبنای عمل قرار می‌گیرد و مجریان اگرچه منصوب از جانب خداوند محسوب می‌شوند، اما برای اعمال قدرت نیازمند شناخته شدن و پذیرش از سوی مردم هستند.(علی اکبری،۱٤۰۲:۹۳)

متغییرهای قدرت نرم

منظور مجموعه‌ای چندبعدی از عناصر فرهنگی، ارزشی، نهادی، ارتباطی، انسانی، اقتصادی و شبکه‌ای است که شناخت دقیق این متغیرها و سنجش هماهنگی میان آن‌ها، شرط لازم برای طراحی استراتژی‌های مؤثر قدرت نرم به شمار می‌رود؛ زیرا اثرگذاری هر متغیر از رهگذر تعامل و هم‌افزایی با سایر مؤلفه‌ها حاصل می‌شود، لذا کارایی قدرت نرم زمانی تحقق می‌یابد که عوامل و متغیرهایی که موجب جذب، اقناع و مشروعیت‌سازی می‌شوند، شناسایی و تحلیل گردند؛ این تحلیل مفهومی به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا ابزارها را هدفمند سازند، نتایج را ارزیابی کنند و استراتژی‌های مؤثرتری را تدوین نمایند.

مؤلفه های قدرت نرم در حاکمیت از نگاه صحیفه سجادیه

نای منابع مولد قدرت نرم را فرهنگ، ارزش و سیاست خارجی میداند و برای آنها شروطی قائل می شود: فرهنگ در صورتی که برای دیگران جذاب باشد، ارزش ها به گونه ای که در داخل و خارج مورد توجه قرار گیرند و توسط رویه های ناهمخوان تضعیف نشوند و سیاست خارجی در صورت مشروع و دارای اقتدار اخلاقی در زمره منابع قدرت نرم محسوب می شوند(نای،۲۰۱۰:۱۰٤)از این میان فرهنگ و ارزشها نمود بیشتری در صحیفه سجادیه دارند. امام سجاد (ع) برای تبیین معارف اسلام ، از سلاح دعا یعنی همان قدرت نرم استفاده می نمودند ؛ ایشان از این طریق به دنبال این بود که اولاً امامت را، دین را و پیامبر (ص) را به مردم بشناساند، ثانیاً ماهیت واقعی زمامداران جامعه اسلامی را که در آن برهه از زمان بر بلاد اسلامی حکومت می کردند با قدرت نرم به مردم معرفی کند؛ ب ا اشاره به قسمت هایی از دعاهای صحیفه، روش غیرمستقیم و قدرت نرم امام برای مطرح کردن مسائل سیاسی، تغییر سنت پیامبر و حقّی که از اهل بیت(ع) غصب شده را بیان می کنیم .(حدیدی، ۱۳۹۹: ۱۹۱) بررسی های انجام شده نشان می دهد از نگاه صحیفه، قدرت نرم را می توان در ۳ مؤلفه : ۱. فردی: (شناختی ، تهذیب اخلاقی، معنویت) ۲. اجتماعی:(انسجام، مسئولیت پذیری، تربیت فرهنگی–علمی) ۳. اجرایی: (تبلیغ اخلاقی، عدالت‌خواهی، سامان دهی امنیتی و اقتصادی)سازماندهی کرد که در ادامه به تحلیل و بررسی هر کدام اقدام می گردد.

۱- متغیرهای فردی

این سطح از متغیرها به ظرفیت‌های درونی و شخصیتی انسان اشاره دارد که به‌عنوان شالوده شکل‌گیری قدرت نرم معرفی می شوند؛ ارزش ها در صورتی که فرد آن را بپذیرد و الگوی خویش قرار دهد می تواند در تولید منابع قدرت نرم مؤثر باشد؛ نای ارزش هایی مانند آزادی فردی، گشودگی، تحرک رو به بالا... را از این دست می داند، به زعم او این ارزش های قدرت آفرین در

فرهنگ و سیاست خارجی هم متبلور می شوند.(نای،۲۰۰۲:۱۰) اما در ادعیه صحیفه، تربیت فرد مؤمن مقدمه‌ای برای ایجاد جامعه‌ای مقاوم، هویت‌مند و پذیرای هدایت الهی تلقی شده است.

۱,۱ شناختی

الف :آگاهی و بصیرت

آگاهی و شناخت افراد از زمان، بیداری وجدان ها و میزان خردورزی و فتنه شناسی و مراقبت از لغزشهای فکری برای انتقال مفاهیم عقیدتی از مهم ترین شاخص های شناختی هستند که امام بر آنها تاکید داشتند. بصیرت افزایی افراد همیشه مورد عنایت امام سجاد(ع) بوده است. سبب ایجاد کنش‌رسانی عقیدتی و معنوی به‌جای زور می شود(فارسی مدان،۱٤۰۱:۱۳٤) ،دعای ۲۷ صحیفه درخواست افزایش آگاهی و بینش حضرت برای نیروهای مسلح دارد: «وَ عَرِّفْهُمْ مَا يجْهَلُونَ ... وَ بَصِّرْهُمْ مَا لَا يبْصِرُونَ»؛ امام(ع) با توجه به شناختی که از موقعیت، درجهٔ ایمان و اعتقاد و ظرفیت مخاطبان خویش داشتند با حالت سرزنش و بر اساس موقعیتهای مختلف، خطبه بیدارکننده و بصیرت افزایی را ایراد فرمودند.(مجلسی ، ۱٤۰۳ ه .ق /٤٥) که نتیجه حرکت انقلابی امام(ع) سبب بیداری مردم شد که گفتند: از این پس مطیع فرامین تو هستیم، با هرکه فرمان دهی می جنگیم، با هر که دستور دهی صلح می کنیم. (ابن طاووس، ۱٤۰۳ ه ق / ۲ :۳۰٦)

دوره امامت امام سجاد(ع)، نیاز به روش‌های غیرمستقیم و ماهرانه برای آگاهی‌بخشی را افزایش می‌داد. توالی رفتاری حضرت زینب(س) برای برانگیختن هیجان جمع، سپس سکوت به فرمان امام سجاد(ع) برای شنیدن پیام، نشان‌دهنده مدیریت مؤثر رابطه عاطفه و عقل است که امام ابتدا ظرفیت شناختی و عاطفی اطرافیان را در نظر گرفتند و سپس از روش مناسب تذکر همراه با بهره گیری از لحن ملامتی و استدلال گر برای بیداری وجدان ها استفاده و با اقناع اندیشه مشروعیت رهبری را بوجود آورد، تا مردم را به سمت بیداری سیاسی دینی سوق دهد.

ب : تقویت توانمندی تشخیص حق از باطل: در دعای ۲۲ صحیفه آمده :" وَ ارْزُقْنِی الْحَقَّ عِنْدَ تَقْصِيرِی فِی الشُّكْرِ لَک»، درخواست «رزق» متکی به رابطه عاطفی(توکل ، توبه ، محبت) با خداست و «رزق حق» ابزاری درونی برای مقاومت شناختی است که وقتی فرد حق را به‌عنوان محصول مشروع الهی می‌پذیرد، کمتر مستعد پذیرش روایت‌های بیگانه یا تحریف‌شده می‌شود؛ لذا فرهنگ‌سازی دینی می‌تواند یک سد نرم مقابل تهاجم معانی باشد؛ این فراز به‌طور مستقیم بر توانمندسازی شناختی فرد برای تمییز حق از باطل دلالت دارد و می‌توان آن را به‌عنوان یک مؤلفه راهبردی در مقابله با «جنگ نرم» تبیین کرد که با ترویج تفکر انتقادی و تحلیل‌گرانه به دست می‌آید.

ج : تقویت هویت ایمانی و عزت نفس دینی: عماد حمرون رئیس جمعیت اهل بیت(ع) پاریس، با یادآوری اوضاع جاری جهان اسلام گفت: باید سعی کنیم صحیفه را آنگونه که مناسب این دوره است بخوانیم: باید دانست که امام تنها وارث دولت

حقیقی اسلام بود که برای اولین بار هویت شیعی را به عنوان هویت مستقل به وجود آورد، در واقع شیعه پس از واقعه عاشورا و تحت امامت امام سجاد هویت خود را پیدا کرد. (حمرون ، کنفرانس علمی صحیفه سجادیه ،۱۳۹٤)

از مهمترین اتفاقات دوران امام سجاد(ع) این بود که جامعه امامیه به یک هویت مستقل اجتماعی دست یافت و امامیه تبدیل به یک جامعه ممتاز از جامعه اهل سنت شد؛ یعنی دیگر امامیه تنها یک جریان فکری خاص نبود، بلکه یک جامعه با مانیفست اعتقادی خاصی است که کاملاً از جامعه عمومی مسلمانان متمایز شده بود و از این دوره به بعد است که ما شاهد تفکر امامیه به عنوان یک فرقه مستقل مذهبی در جامعه هستیم. (پهلوان، ۸۱/۱۳۸٤)

لذا امام(ع) بنیانگذار جریان تفکر شیعی به عنوان یک هویت مستقل اجتماعی و تداوم بخش آن پس از قیام عاشورا تا عصر حاضر می باشند، وقتی فردی خود را پیرو هویت شیعی می داند درجه مقاومتش در برابر تهاجمات شناختی و دفاع از ارزش ها بالا می رود و این جریان فکری می تواند در میزان جریان مؤثر تداوم بخشی این آموزه ها دعاها تا نسل های بعدی استمرار داشته باشد.

۱,۲تهذیب و تزکیه اخلاقی

انسان باید همیشه از سوگیری‌ها، منافع و انگیزه‌های درونی خود آگاه باشد؛ تزکیه نفس کمک می‌کند داوری‌ها کمتر آلوده به تعصّب و امیال شخصی شود؛ صحیفه سجادیه به بسیاری از اخلاقیات و رفتارهای مثبت تأکید دارد که در این جا فقط به نمونه ای از آن اشاره می کنیم؛ امام در دعای ۲۰ می فرمایند:«وَ أَنْ أَشْكُرَ الْحَسَنَةَ، وَ أُغْضِيَ عَنِ السَّيِّئَةِ.» این آموزه‌های اخلاقی هم از حیث روان‌شناختی و هم از حیث اجتماعی و نهادی، ظرفیت تبدیل شدن به دیپلماسی اخلاقی و ابزار قدرت نرم را دارند؛ یعنی می‌توانند نفوذ، مشروعیت و انسجام اجتماعی را در برابر انحرافات و فساد اخلاقی، بدون اجبار تقویت کنند و استناد به مبانی الهی برای مشروعیت، نصیحت و ارشاد، قدرت اقناعی اخلاقی را ارتقا می دهند؛ یعنی تکرار فضایل نیک، عادات اخلاقی ایجاد می‌کند که تصمیم‌گیری‌های آینده را تابع فضایل می‌سازد و رفتارهایی همچون چشم‌پوشی و شکرگزاری موجب کاهش رنج عاطفی و انتقام‌جویی می‌شود و فضای روانی فرد را به سمت آرامش و پایداری می‌برد؛ جوامعی که این ارزش‌ها را بپذیرند، در مقابل حملات فرهنگی و تفرقه‌افکنانه مقاوم‌ترند، زیرا پیوندهای میان اعضا محکم‌تر و شبکه‌های حمایتی فعال‌تر است.

۱,۳تقویت معنویت و اعتماد به امداد الهی

توسّل، لازمه تقوا است. خدای تعالی می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و ابتغوا الیه الوسیلة» (مائده، ۳۵) توسل، یعنی «وسیله» جستن به بارگاه عظمت الهی. انسانی که در ضعف و عجز و فقر به سر می‌برد، برای رسیدن به اوج قوّت و غنا، باید وسیله‌ای بجوید. این وسیله را، فقط خداوند حکیم به فضل و لطف خود، معین می‌کند و بنده نمی تواند از جانب خود، وسیله‌ای برای تقرب به خدا قرار دهد.(پهلوان ، ۸۸/۱۳۸٤) امام در دعای ۱۳ می فرمایند: «فَقَصَدْتُکَ ، یَا إِلَهِی ، بِالرَّغْبَةِ ، وَ أَوْفَدْتُ عَلَیْکَ رَجَائِی بِالثِّقَةِ بِکَ»، «رغبه» (اشتیاق) و «ثقة» (اطمینان) نشان می‌دهد که منبع اصلی امید و امنیت درونی و توسل به ذات خداست؛ این نگرش در مواجهه با جنگ نرم (که بر تغییر ذهن‌ها، احساسات و رفتارها تمرکز دارد) نقش‌های روانی، ارتباطی و ساختاری

دارد، زیرا رغبت دلیل انگیزش به سمت خیر و اطمینان منبعی برای امنیت فرد محسوب می شوند و سبب کاهش آسیب‌پذیری شناختی، تقویت تاب‌آوری اجتماعی و جهت‌دهی به کنش‌های جمعی می شود و چون جنگ نرم با هدف ایجاد ناامیدی و فرسایش معنایی عمل می‌کند، ثقه و رغبه منابع بازسازی معنای زندگی و بازیابی انگیزه‌اند که فرآیند بهبودی فردی و جمعی را سرعت می‌بخشند.

دعای ١٦صحیفه می فرمایند:" هَلْ أَنْتَ ، يَا إِلَهِي رَاحِمٌ مَنْ دَعَاكَ فَأُبْلِغَ فِي الدُّعَاءِ"بسیاری از دعاهای صحیفه در ارتباط با طلب آمرزش گناهان است که باعث رشد و ارتباط معنوی و توانمند سازی انسان در مقابل گناهان و توسل جستن و اعتماد به امداد الهی می شود که می‌تواند روحیه فرد را در برابر هجمه‌های فرهنگی استوارتر کند.

نای جذابیت را مهمترین روش تأثیرگذاری می داند اما تأکید بیش از حد به جذابیت موجب غفلت از دیگر ابعاد مؤثر(ایمان و باور) بر این نوع قدرت شده است.

۲. متغیرهای اجتماعی قدرت نرم

متغیرهای اجتماعی ناظر به ظرفیت‌هایی است که ادعیه برای سامان‌بخشی، انسجام و هدایت جامعه ایجاد می‌کنند و بستر نفوذ نرم و اقناع عمومی را در سطح روابط اجتماعی شکل می‌دهند،این متغیرها باید جذاب و قابل پذیرش برای مردم باشد(نای،۲۰۱۰:۱۳٦)

۲,۱. انسجام و همبستگی اجتماعی : دعای ۲۷ صحیفه سجادیه می فرماید: «امْنَعْ حَوْمَتَهُمْ ، وَ أَلِّفْ جَمْعَهُمْ ، وَ دَبِّرْ أَمْرَهُمْ درباره سربازان اسلام است که در مرزها، به پاسداری و محافظت از سرزمین های اسلام و قرآن مشغولند؛ آنچه در این دعای شریف، باید سرمشق قرار گیرد، نظری است که امام سجاد(ع) به مصالح کلی جامعه اسلامی افکنده اند. در این نظر، اسلام و مسلمانان را یک طرف قرار داده اند و دشمنان و مخالفان اسلام را در طرف دیگر؛ از این رو، به اختلافات مذهبی مسلمین و تنش های فرقه ای هیچ توجهی نفرموده، در برابر مسائل و مصالح جهانی اسلام، آنها را نادیده انگاشته اند و مانند رهبری آگاه و دلسوز، برای صفوف مسلمین و مرزبانان سرزمین های اسلام، دعا کرده اند و این طرز فکر صحیح اسلامی را در این دعا به ما آموخته اند؛ این گونه آموزش دادن، از نظر سیاست اسلامی و وحدت قرآنی آموزشی بزرگ و حیاتی است تا مسلمانان سنی و شیعه بدانند که روزی که مصالح جهانی اسلام در میان است و جهان استکبار و قدرت های استعمار در برابر مسلمانان ایستاده اند، باید به اسلام به معنایی اعم اندیشید و به وحدت اسلامی کمک رساند.(حکیمی ،۱۳۹۰/ ۳۷)

وحدت اسلامی در رویکرد دینی، یکی از مؤثرترین عوامل قدرت نرم در بیان امام سجاد (ع) است؛ که در دعای ٤٦ می فرمایند:« بَابُكَ مَفْتُوحٌ لِلرَّاغِبِينَ وَ جُودُكَ مُبَاحٌ لِلسَّائِلِينَ ،این دعاها به‌صورت آموزشی و هدایتی عمل می‌کنند و معانی سیاسی، اجتماعی و هنجاری (وحدت، همبستگی، همیاری، مساوات) را به‌عنوان اصول بنیادین برای مواجهه با تهدیدات بیرونی و حفظ مصالح امت ترویج می‌کنند که در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای به توان بازدارندگی و جذب اجتماعی می‌انجامد؛ دعا برای محکم ساختن جوانب و الفت دادن جمع به‌طور مستقیم به کارکردهای امنیتی و دفاعی جامعه اشاره دارد ومنجر به پذیرش هماهنگ

نیروهـای نظـامی و مردمی برای حفـاظت از قلمرو و ارزش‌ها می گردد که نه از طریق اجبار، بلکه با مشـــروعیت اخلاقی و معنوی رهبری دینی، امت را به وحدت و تعاون فرا می‌خواند و از این طریق رهبری معنوی نفوذ نرم ایجاد می‌کند.

۲،۲. ترویج روحیه مسئولیت‌پذیری

اعمالی که بر حمایت از دیگران تأکید دارند، هنجارهای رفتاری مشـترک (مثل همکاری در بحران‌ها، پذیرش مسـئولیت جمعی، ارزش های دینی و...) را می‌سـازند و کمتر در معرض تضـعیف فرهنگی قرار می‌گیرند؛ در دعای ۲۶ از صـحیفه امام سـجاد(ع) می فرمایند: " وَ تَوَلِّنِی فِی جِبِرَانِی وَ مَوَالِیَّ الْعَارِفِینَ بِحَقِّنَا وَ الْمُنَابِذِینَ لِأَعْدَائِنَا بِأَفْضَلِ وَلَایَتِکَ وَ وَفِّقْهُمْ لِإِقَامَةِ سُنَّتِکَ .

این آموزه‌ها می‌توانند سـرمایه اجتماعی، اعتماد بین‌فردی و سـازوکارهای همیاری را تقویت کنند و منبعی برای احسـاس امید و افزایش تـاب آوری روانی (حس عدم انتقام) و کاهش اضـــطراب باشـــند که در مواجهه با فشـــارهای جنگ نرم حیاتی و در برابر فشارهای فرهنگی، روان‌شناختی و اطلاعاتی (جنگ نرم) جامعه را مقاوم‌تر می‌سازند.

تربیت علمی و فرهنگی جامعه ۲،۳

الف: طلب افزایش علم و حکمت: رویکرد اصـلی در باب علم و معرفت در صـحیفه ، رویکرد دینی اسـت که منشـأ علم و معرفت می باشـد ؛ امام سجاد (ع) در اول صحیفه می‌فرماید: «والحمد لله علی ماعرّفنا من نفسه...و فتح لنا من ابواب العلم بربوبیته» از منظر ایشـان معرفتی که با رهیافت دینی همراه باشـد، خواسـتگاه الهی دارد و انسـان همواره با اسـتعانت از خدای متعال و تهذیب و تزکیه نفس، علم را می آموزد و معرفت تام و کمال الهی به کل هسـتی ناظر به علم و معرفت خدا و الهی بودن آن اسـت ، زیرا علم امام متصـل به چشـمه جوشان الهی است، علوم ناب از چشمه‌سار وجود مبارک آنان جاری و موجب سیراب شدن تشنگان معنویت و حقیقت گشته است(علم ومعرفت، طاهری /۱۳۹۹)

آنچه با داشـتن علم می‌تواند عقل را فعال سـازد و بر رشـد عقلی انسـان بیفزاید، فکر است و تفکر حرکت عقل است. حضرت خطاب به هشـــام می‌فرمایند: «**دَلِیلُ العَقلِ التَّفَکُّرُ**؛راهنمای عقل اندیشـیدن اسـت». (کلینی،۱۳۹۳: ۱/ ۱۶) ذکر مثل ها و نمونه‌ها در صـحیفه سـجادیه انسان‌ها را به تفکر و تأمل در باب آنها فراخوانده است. گر چه به طور خاص دعایی برای "تقویت فکر تحلیلی" ذکر نشـده اسـت، اما از جمله دعاهایی که می‌تواند به این موضـوع ارتباط داشـته باشـد، دعاهایی است که به طلب دانش، بینش و راهنمایی از خداوند پرداخته‌اند، دعای شـماره ۲۷ «وَ صَـحِّحْ بِمَا عِنْدَکَ یقِینِی، وَ اسْتَصْلِحْ بِقُدْرَتِکَ؛ در این دعا، انسان طالب تقویت اخلاق و عقل و تفکر صـحیح خود از خداوند می باشـد که یکی از مؤلفه‌های کلیدی در جنگ نرم، افزایش آگاهی نسبت به مسائل فرهنگی، دینی و اجتماعی اسـت و صحیفه با دعوت به کسب علم و اندیشه، می‌تواند به افراد کمک کند تا آگاهی خود را نسبت به مسـائل مختلف افزایش دهند و از این طریق در برابر پیام‌های منفی مقاوم‌تر شـوند و باعث افزایش کشش فرهنگی و توانایی تسهیل انتقال پیام و نفوذ فرهنگی شـوند؛ این دعاها می‌تواند منبع انگیزه برای تقویت تفکر تحلیلی بشـر و قدرت اسـتدلال سازی در مسایل مورد نیاز باشد که در برابر جنگ نرم مؤثر است.

ب : تبیین نقش معرفت در هدایت جمعی: امام در صحیفه به تبیین نقش علم و عالِم صالح، طلب هدایت و حفاظت از تحریف دعوت می‌کنند، بُعدِ عملی و اخلاقیِ علم (علم همراه با عمل) و پناه‌جویی از علم‌های فاسد یا نادانسته، خواستار رشد معرفتی همراه با تقوا و اخلاق است تا علم به ابزاری برای سلطه یا فریب تبدیل نشود، امام (ع) در این باره می فرماید: «أَوْ نَقُولَ فِی الْعِلْمِ بِغَیْرِ عِلْم.»خاصیت رب بودن و پرورش دهنده روح و پالایش روان اقتضا می‌کند که ابزار چنین پرورش و پالایشی در اختیار انسان قرار گیرد؛ که یکی از عالی‌ترین ابزار آن همان علم و بینش است؛ بنابراین باید از این نعمت خاص الهی اکثر استفاده را نمود و با قلب و زبان و عمل، شکر آن را به جا آورد که شکر عملی همان تحصیل دائمی علم و افزایش آن و حرکت در پرتو چراغ آن می‌باشد.(مصباح یزدی ،۱۳۹۰: ۵)

تاکید دعا بر جلوگیری از علم فاسد، به‌مثابه سازوکاری میانجی عمل می‌کند تا از تولید گفتمان‌های تهاجمی، افراطی یا تحریف‌شده جلوگیری شود؛ این کارکرد پیشگیرانه برای حاکمیت اهمیت دارد: به‌جای اعمال زور، از طریق تربیت و جهت‌دهی ارزش‌محور نخبگان، از بحران‌های هویتی و گفتمانی جلوگیری می‌شود.

ج : تقویت روحیه پرسشگری و انتقاد صحیح : دعاهای صحیفه سجادیه به‌ویژه دعای ۳۸ نقش آگاهی‌بخشی و تقویت ظرفیت انتقاد و پرسشگری فرد را برجسته می‌کنند. این ادعیه افراد را تشویق می‌کنند تا نواقص اخلاقی و اجتماعی را بازشناسند، برای اصلاح نفس و جامعه تلاش کنند و در برابر تبلیغات یا اندیشه‌های مخرّب مقاومت فکری داشته باشند. در دعای ٤٣ امام درباره نواقص اخلاقی و اجتماعی انتقاد می‌کند و از خداوند خواهان اصلاح در رفتارها و صفات انسانی می‌شود و می فرمایند : وَ أَنْ یَجْعَلَکَ هِلَالَ بَرَکَةٍ لَا تَمْحَقُهَا الْأَیَّامُ» در این دعا که به دعای شناخته شدن بدی‌ها معروف است ، امام به آسیب‌ها و مشکلات جامعه اشاره می‌کند؛ درخواست روشنایی (شناساندن بدی‌ها) بر تداوم نیکی و آشکارسازی آسیب‌ها تأکید دارد؛ این دعاها عملکردی شناختی و انتقادی دارند که نه تنها احساس دینی را تقویت می‌کنند بلکه توانایی تشخیص، پرسشگری و تحلیل اجتماعی را نیز ارتقا می‌دهند و مخاطب وادار به خودبازبینی و بازخوانی هنجارها می‌شود و فرهنگ و ارزش ها از طریق منابع دینی منتقل می شوند که ارتباط معنایی قوی با مبحث جنگ نرم دارد و امکان شکل‌گیری کنش‌های اصلاح‌گرایانه، بازتولید هنجارهای اخلاقی و تقویت همبستگی در برابر تهدیدهای شیطانی می باشد؛ سه عنصر (علمِ معتبر، اخلاق معرفتی، و شکرِ عملی به‌صورت تولید و نشر دانش) مکانیسم‌هایی فراهم می‌آورند که به طور مستقیم و غیرمستقیم ظرفیت «قدرت نرم» یک جامعه را تقویت و آسیب‌پذیری آن در برابر جنگ نرم را کاهش می‌دهند؛ جامعه‌ای که آموزه دینی آن ارزش تبیین معرفت را برجسته می‌کند، تمایل دارد شبکه‌هایی از افراد آگاه و پاسخگو بسازد که در نتیجه نقش معرفت در هدایت جمعی به ابزارهایی برای «قدرت نرم» از جمله: جذب فرهنگی، نفوذ مثبت و بازتولید هنجارهای مقاوم در برابر نفوذ خارجی تبدیل می‌شوند .

۳. متغیرهای اجرایی

سیاست های اجرایی زمانی که مشروع تلقی شوند و با آگاهی از منافع دیگران چارچوب بندی شدند، یک دولت می تواند از طریق نمونه رفتار خود در داخل (حمایت از حق اعتراض)در نهادهای بین المللی (مشاوره با دیگران و تقویت چندجانبه گرایی) و از طریق سیاست اجرایی خود در داخل و خارج تأثیرگذار باشد(نای،۲۰۱۰:۲۱٤)این متغیرها به ابعاد سیاسی، مدیریتی و اقتصادی قدرت نرم مرتبط است و در ادعیه امام سجاد(ع) با هدف ایجاد حکمرانی اخلاقی و مشروع مطرح می‌شود و نشان می‌دهد که دعاها می‌توانند به‌عنوان ابزار مشروعیت‌سازی و هدایت سیاسی نیز عمل کنند.

۳,۱. اقناع نرم و بازتولید سرمایه اجتماعی:

دعاهایی با تأکید بر عدالت، صداقت، امانت‌داری و اجرای حقوق مردم، می‌تواند به شکل مستقیم به جذب سرمایه اجتماعی از طریق اعتماد، همدلی و همکاری میان گروه‌های مختلف اجتماعی منجر شود.

دعای ٢٤ صحیفه سجادیه دعای تهذیب نفس و اصلاح جامعه به‌عنوان مصداق بارز اقناع نرم در معنا و کارکرد می باشد؛ رشد اخلاقی فردی(عدالت، صداقت، حلم) و اصلاح رفتارهای اجتماعی(حمایت از مظلوم، نهی از تعدی و فساد) سبب مشروعیت رفتار فردی و جمعی منوط به تقوا و عدالت و هشدار نسبت به پیامدهای انحراف اخلاقی برای جامعه می شود؛ تحول فردی به عنوان موتور اجتماعی، تمرکز بر اصلاح نفس به‌عنوان شرط پیش‌فرض اصلاح جامعه است که تغییر هنجارهای اجتماعی را تسهیل می‌کند؛ زبان اخلاقی فضیلت‌محور به جای دستور صریح سیاسی کمتر مقاومت‌آفرین است و برای اقناع طولانی‌مدت مناسب‌تر است، که باعث افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود و وقتی سیاست‌ها و نهادها با معیارهای اخلاقی دعا منطبق شوند، مردم آن‌ها را مشروع‌تر می‌یابند و به پیوست آن پیشگیری از فساد و کاهش تنازع در جامعه بوجود می آید .

۳,۲. عدالت‌خواهی و حاکمیت الهی

الف: تأکید بر اجرای عدالت در جامعه

وقتی روح عدالت بین مردم حاکم شود ،فطرت پاک آدمی، آنها را خیرخواه یکدیگر می کند و موتور محرکی برای رسیدن به اهداف جامعه تلقی می گردد.(پوراحمدی:۱۳۹۲، ۱۱۱)در دعای ۲۰ می خوانیم :"اَلْبِسْنِی زِینَةَ الْمُتَّقِینَ، فِی بَسْطِ الْعَدْلِ» درخواست امام(ع) برای برقراری عدالت و لغو ظلم، نشان‌دهنده مجموعه‌ای هماهنگ از سازوکارهای اخلاقی-روانی، که هم در سطح فردی (اقتدار اخلاقی، خودکنترلی)، هم در سطح اجتماعی (اعتماد، سرمایه اجتماعی، همبستگی)، و هم درسطح اجرایی (ظرفیت‌سازی برای عدالت‌ورزی) اثرگذارند؛ آرمان عدالت به نهادها و کنشگران اجتماعی مبنای اخلاقی و معنوی می‌دهد تا سیاست‌ها و برنامه‌های خود را به عدالت منسوب کنند و از طرفی ترویج رویکردهای کنترل خشم و مصالحه باعث کاهش وقوع درگیری‌های پراکنده و پرهزینه می‌شود که بهره‌وری اجتماعی و انسجام جمعی را بالا می‌برد و مهمترین منبع برای هماهنگی اجتماعی و مقاومت در برابر تهاجم‌های نرم فرهنگی است .

ب: تبیین ماهیت حاکمیت حق و محوریت قانون الهی :

هدف اولیاء خداوند فراهم آوردن زمینه برای پیشبرد جامعه، رساندن انسان به کمال لایق انسانیت و برداشتن موانع هدایت می باشد، این انبیا هستند که باید وارد این دریای پرتلاطم شوند و با عده ای هوسران خودخواه مبارزه کنند تا شاید موانع برداشته و حاکمیت خدا به جای حکومت جاهلیت بنشیند؛ جنگیدن مظهر هدایت با مظاهر کفر و ضلالت ، فقط برای اینست که اسباب ضلالت از انسان ها گرفته و حق بر کرسی هدایت و کرامت بنشیند.(ممدوحی ،۱۲/۱۳۹۵)

امام در دعای۲ صحیفه می فرماید: «بِعَوْنِکَ ، وَ مُتَقَوِّیاً عَلَی ضَعْفِهِ بِنَصْرِکَ فَغَزَاهُمْ فِی عُقْرِ دِیَارِهِمْ ...» درخواست‌های عدل‌جویانه و تکیه بر حاکمیت و نصرت الهی ، دو نقش مکمل دارند: اول، شکل‌دهی هنجارها و رفتارهای فردی و جمعی مطلوب (عدالت، اصلاح بین مردم) دوم، ایجاد چارچوب معنایی و انگیزشی (توکل به خدا، امید به نصرت الهی) که تاب‌آوری اجتماعی و ظرفیت بسیج اخلاقی و سیاسی را تقویت می‌کند؛ اعتقاد به حاکمیت الهی به اعمال و مقاومت‌ها معنا می‌دهد و این معناپذیری موجب استمرار انگیزش حتی در مواجهه با نتایج کوتاه‌مدت، کاهش اضطراب و تقویت امید و افزایش استقامت در کنش‌های مدنی، اجتماعی و اخلاقی؛ پایداری در برابر حملات نرم(تبلیغی، فرهنگی، روانی) می شود؛ نهادهای دینی، آموزشی و مدنی می‌توانند با استناد به این آموزه‌ها اعتبار و پذیرش اجتماعی بیشتری کسب کنند و از آن برای ایجاد سازوکارهای حل اختلاف و عدالت‌محور استفاده نمایند؛ این ترکیب هنجاری و معنایی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم از مؤلفه‌های کلیدی نفوذ فرهنگی و مقاومت در برابر جنگ نرم‌اند.

ج :درخواست تزکیه نفس برای مسئولان: ازمهمترین آداب، اقامه دعای شریف عرفه می باشد که امام سجّاد (ع) فرموده: رَبِّ صَلِّ عَلَی أَطَایِبِ أَهْلِ بَیْتِهِ الَّذِینَ اخْتَرْتَهُمْ لِأَمْرِکَ... وَ طَهَّرْتَهُمْ مِنَ الرِّجْسِ وَ الدَّنَسِ تَطْهِیراً بِإِرَادَتِکَ» در زمانی که اهل بیت(ع) در فشار به سر می بردند امیرالمؤمنان(ع) بر فراز منبرها لعن می شد، حضرت در دعای ٤٧ به مسایل مهمی می پردازد: الف: مقام امامت و رهبری از آنِ اهل بیت(ع) است. ب: ائمه(ع) از هر پلیدی پیراسته و شایسته وساطت بین خالق و خلق اند. ج: دین به وسیله امام منصوب از سوی خداوند تقویت می شود. د: خدا اطاعت از ائمه را واجب ساخته است. (حدیدی ، ۱۹۸/۱۳۹۹) اگر نیک بنگریم به خوبی متوجّه می شویم که مهمترین امر در این زمینه ، تقوای مسئولان و تبری جستن آنان از هواهای نفسانی و رذائل اخلاقی است تا مسلمانان بتوانند با کنار هم قرار دادن این مفاهیم والا و ارزشمند از آن به عنوان الگو سازی از حاکمیت اخلاقی برای جذب افکار عمومی استفاده کنند.

۳,۳. ساماندهی اقتصادی و امنیت اجتماعی :

از حوزه‌های کلیدی دعاهای صحیفه که می‌توانند راهبردی شوند، ساماندهی اقتصادی و تأمین امنیت اجتماعی است؛ زیرا بستری فراهم می‌آورند که پذیرش سیاست‌های رفاهی و توزیع عادلانه منابع را تسهیل می‌کند و بهره‌گیری از این مولفه‌ها در

سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند از یک‌سو مشروعیت اخلاقی و دینی اقدامات حکومتی را تقویت کند و از طرفی دلیل افزایش سرمایه اجتماعی، اعتماد و همبستگی و زمینه‌ساز ثبات و امنیت پایدار اجتماعی گردد.

الف : دعا برای رفع فقر،برکت بخشیدن به رزق و اصلاح معیشت: دعاهایی که بر ، طلب روزی و برکت رزق در زندگی اشاره دارند، می توانند بستری مناسب برای رشد اقتصادی و رفاه عمومی فراهم سازند؛ حضرت در دعای ۲۰ صحیفه می فرمایند:« وَ اسْتَعْمِلْنِي بِمَا تَسْأَلُنِي غَداً عَنْهُ» این دعا ساختاری فشرده و دوجزئی دارد: ابتدا درخواست رهایی از مشغولیت‌های بی‌ثمر و سپس خواهش به کار گرفته‌شدن در امور باارزش که در روز بازپرسی حساب مؤثرند؛ این ترکیب هم انفعال (رهایی) و هم ایجابیّت (به‌کارگیری در امور شایسته) یعنی اقدام مسئولانه و پاسخگو را منتقل می کند؛ جنگ نرم معمولاً شامل ابزارهای فرهنگی، رسانه‌ای، اقتصادی و اجتماعی است که به تغییر نگرش‌ها و رفتارها می‌انجامد، اما گاهی اقتصاد و رفاه، هم هدف و هم ابزار جنگ نرم هستند؛ به گونه ای که کاهش رفاه آسیب‌پذیری اجتماعی را افزایش و ازدیاد رفاه ، نفوذ ایدئولوژیک را کاهش می دهد و از طرفی تمرکز بر اشتغال و رفاه یک موضع مقابله‌ای سازنده دارد:وقتی مردم نگران معیشت نیستند، کمتر در برابر تبلیغات یا نفوذ فرهنگی آسیب‌پذیر می‌شوند؛البته این امر،نیازمند مسئولیت پذیری نهادها و ساز وکارهای نظارتی و انگیزشی است تا شعار به عمل تبدیل شود؛ وقتی جامعه به‌جای مشغولیت‌های بی‌اثر، منابع و نیروی انسانی را در جهت تولید رفاه و اشتغال هدایت کند، هم عدالت اجتماعی تحقق می‌یابد و هم تاب‌آوری جامعه در برابر تهدیدات جنگ نرم افزایش می‌یابد.

ب: تقویت امنیت روانی و اجتماعی : دعای ۲۰مجموعه‌ای از درخواست‌های اخلاقی است که هدفش تبدیل رذائل فردی و اجتماعی (کینه، حسد) به فضایل متناظر (محبت، اعتماد) است که هم نقش فردی (تربیت نفس، خودسازی) و هم نقش اجتماعی دارد، بنابراین می‌تواند به‌عنوان یک ابزار تبلیغاتی اخلاق‌محور برای تقویت امنیت روانی و آرامش اجتماعی عمل کند :«... وَ أَبْدِلْنِي ... مِنْ حَسَدِ أَهْلِ الْبَغْيِ الْمَوَدَّةَ ، وَ مِنْ ظِنَّةِ أَهْلِ الصَّلَاحِ الثِّقَةَ». دعا به‌عنوان تمرین معنوی، ارزش‌ها و ضدارزش‌ها را برجسته می‌سازد؛ تکرار عرفانی درخواست تغییر در نفس، می‌تواند فرآیندهای شناختی و رفتاری را تغییر دهد و خودنظارتی و تقویت اراده و رفتار اصلاحی ایجاد کند که در جهت کاهش فساد اخلاقی و اجتماعی و تولید محتواهای تربیتی و امنیت روانی مؤثر باشند.

ج : تقویت روحیه پایداری جامعه در برابر تهدیدهای نرم:

در دعای اول صحیفه می خوانیم که« لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَ يَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى عَدْلًا مِنْهُ»این دعا حاوی درخواست‌هایی برای نیکو بودن اخلاق و کردار، تقویت فکر، پاکی نیت و دوری از انحرافات است؛ گام نخست در مبارزه با تحریف، افزایش آگاهی و دانش درباره مضامین صحیفه و تعالیم موجود درآن می باشد تا از تحریفات احتمالی آگاه شویم؛ این دعاها، به ویژه با تأکید بر مفاهیم الهی، طلب هدایت، محفوظ ماندن از فتن و بلایا ...به ما کمک می‌کند تا از تحریف‌ها و انحرافات درونی و بیرونی دوری کنیم، همچنین افراد را به استقامت در اعتقادات دعوت می‌کند و به تقویت معیارهای فکری و اخلاقی می پردازد؛ فهم عمیق و پایداری در اعتقادات یکی از ارکان مهم برای مقاومت در برابر جنگ نرم است؛ هرگونه تحریف و انحراف به

عدم درک صـحیح منجر می‌شـود؛ حفاظت از مؤمنان در برابر فتن و گمراهی و تداوم اطاعت و بندگی از خدا به نوعی جلوگیری از تحریف و انحراف اســت و دعاها با هدف‌های معنوی و روحانی، در مبارزه با تحریف و انحراف مؤثر هســتند و تکرار ادعیه، پیام های الهی را تثبیت و امور مذهبی را تقویت می کند ،که به صورت غیر مستقیم به جنگ نرم اشاره دارد.

۳,٤- مولفه های نظامی

رکن اســاســی قدرت در مکاتب رئالیســتی و ماکیاولی،معطوف به زور و پرداخت هزینه بود (نای،۳۸:۱۳۹۸) قدرت نظامی تأمین کننده بقیه قدرتها فرض می شـد؛ هیتلر معتقد بود به دسـت آوردن منافع ملی کشـوری از راه مذاکره(دیپلماسـی) باز هم باید از نظر نظامی قوی بود.(بهزادی،۲۲۱:۱۳۸۹) برخلاف نظریه های رایج، در جوامع دینی، «معنویت» در تولید قدرت ملی نقش اسـاسـی دارد؛ از دیدگاه اسلام، منشـــــأ قدرت خداســـــت و خداوند در قرآن خود را قدرت مطلق معرفی می کند. طبق این نگرش، قدرت در دولت اســـــلامی، امانت الهی است و حاکم، جانشین خداوند و پیامبر (ص) است؛ بنابراین، گفتمان دینی منادی این معنا است که: نظم قدرت محور موجود جهانی، نظمی اصیل و ثابت نیست، بلکه احتمال تغییر در آن کاملا مشهود است. (جوانی۳۲:۱۳۸۷)

در دعای ٤۹ امام(ع) می فرمایند: «وَ أَضـْمَرَ أَنْ یَسـُومَنِی الْمَکْرُوهَ ، وَ یُجَرِّعَنِی زُعَاقَ مَرَارَتِهِ»، البته مؤلفه نظامی بیشـتر ناظر به بعد سـخت جنگ اشـاره دارد، اما قدرت الهی که خداوند به انسـان عنایت فرموده اسـت ، لازم نیست حتما در جنگ سخت به کار برده شود، بلکه گاهی قدرت بر گفتمان دینی از مؤلفه های قوی در مواجهه با قدرت نرم می باشد.

مقام معظم رهبری احتمال جنگ نظامی را در شـرایط کنونی بسـیار ضعیف ارزیابی کرده ، فرمودند: در مقطع فعلی دشمن با یک جنگ روانی که جنگ نرم نامیده می شـود به مقابله با نظام اسـلامی آمده و در این جنگ هدف اصـلی دشـمن تبدیل نقاط قوت و فرصـتهای نظام به نقاط ضعف و تهدیدهاست؛ «مخالفان نظام در جنگ نرم با استفاده از ابزارهای فراوان تبلیغاتی ایمان ،معرفت عزم و پایه ها و ارکان یک نظام و کشـور را مورد تهاجم قرار می دهد که مقابله با آن نیازمند حضـور هوشـیارانه، آگاهانه و همراه با تدبیر در وسط میدان است که البته چنین حضوری، کمک الهی را نیز در پی خواهد داشت». (خامنه ای،۱۳۸۸)

این نگاه دو پیام مهم دارد: اول، مشـروعیت و هدف‌مندی به‌کارگیری قدرت باید تابع معیارهای دینی–اخلاقی باشد؛ دوم، قدرت ثابت نیسـت و نظام‌های موجود قابل تغییر و نقدند؛یعنی امکان تحول سـیاسـی و اجتماعی از درون مفروض است؛ پس در نظام‌های دینی، «قدرت» ابعادی معنوی و اخلاقی دارد که بر قوای مادی افزوده می‌شـــود؛ این امر عامل مؤثری برای مقابله با جنگ نرم فراهم می‌آورد اما به‌تنهایی کافی نیسـت بلکه نیازمند تلفیق منابع معنوی (ایمان، هویت، نهادهای دینی) و ابزارهای مادی می باشـد، لذا باید به ترویج آموزش ابزارهای اطلاعاتی، مقابله با عملیات روانی سازمان‌یافته و افزایش آمادگی سایبری نیز پرداخت.

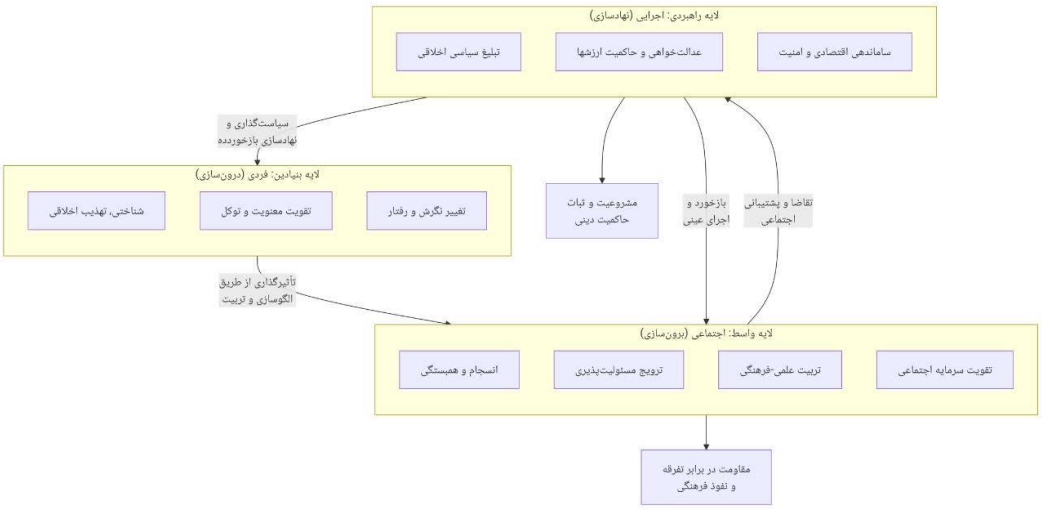
لایه راهبردی: اجرایی (نهادسازی)
ساماندهی اقتصادی و امنیت
عدالت‌خواهی و حاکمیت ارزشها
تبلیغ سیاسی اخلاقی
سیاست‌گذاری و نهادسازی بازخورده
لایه بنیادین: فردی (درون‌سازی)
تغییر نگرش و رفتار
تقویت معنویت و توکل
شناختی، تهذیب اخلاقی
مشروعیت و ثبات حاکمیت دینی
بازخورد و اجرای عینی
تقاضا و پشتیبانی اجتماعی
تأثیرگذاری از طریق الگوسازی و تربیت
لایه واسط: اجتماعی (برون‌سازی)
تقویت سرمایه اجتماعی
تربیت علمی-فرهنگی
ترویج مسئولیت‌پذیری
انسجام و همبستگی
مقاومت در برابر تفرقه و نفوذ فرهنگی

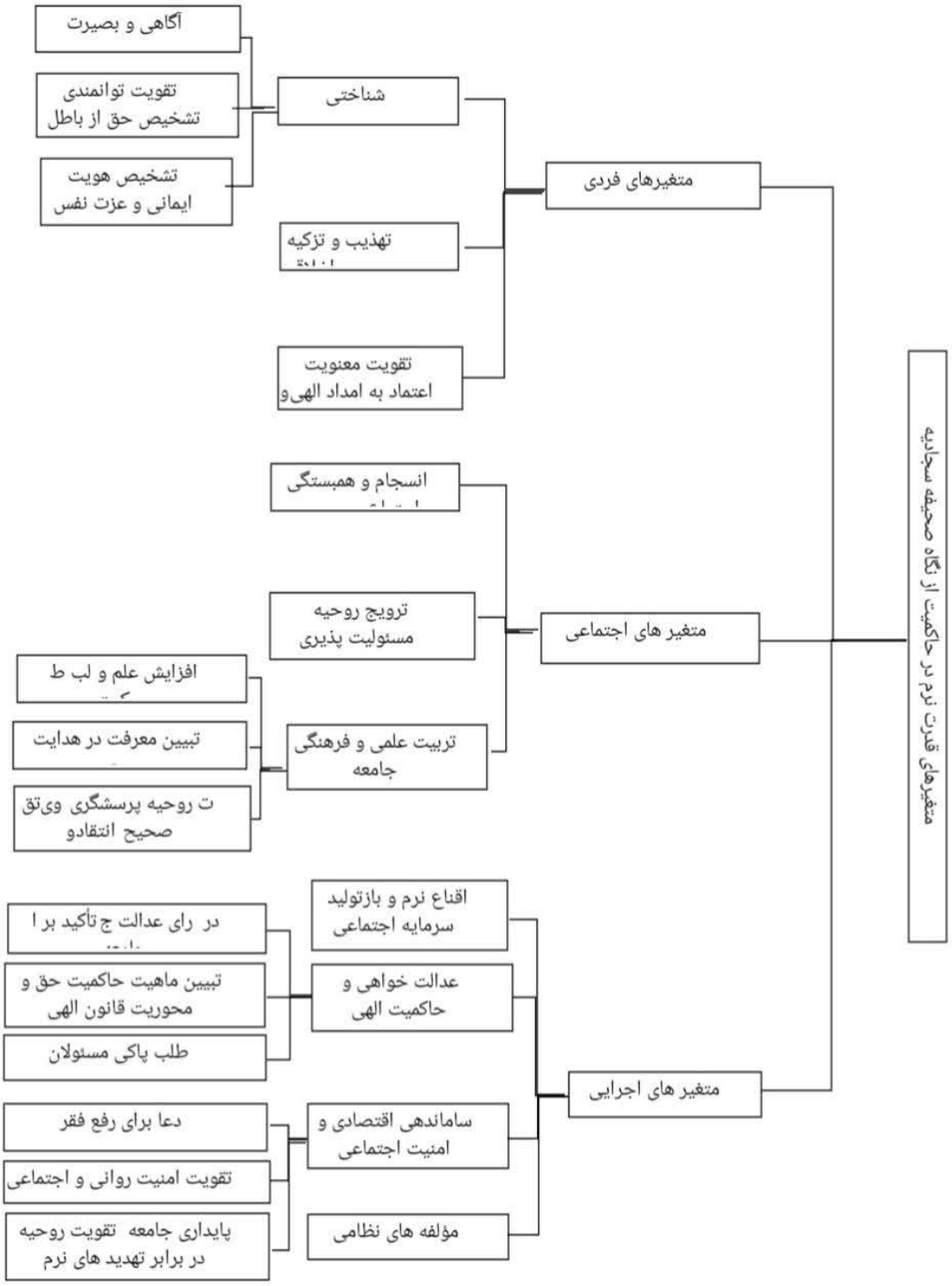
متغیرهای قدرت نرم در حاکمیت از نگاه صحیفه سجادیه
متغیرهای فردی
شناختی
آگاهی و بصیرت
تقویت توانمندی تشخیص حق از باطل
تشخیص هویت ایمانی و عزت نفس
تهذیب و تزکیه
تقویت معنویت اعتماد به امداد الهی و
متغیر های اجتماعی
انسجام و همبستگی
ترویج روحیه مسئولیت پذیری
تربیت علمی و فرهنگی جامعه
افزایش علم و لب ط
تبیین معرفت در هدایت
ت روحیه پرسشگری وی‌تق صحیح انتقادو
متغیر های اجرایی
اقناع نرم و بازتولید سرمایه اجتماعی
عدالت خواهی و حاکمیت الهی
در رای عدالت ج تأکید بر ا
تبیین ماهیت حاکمیت حق و محوریت قانون الهی
طلب پاکی مسئولان
ساماندهی اقتصادی و امنیت اجتماعی
دعا برای رفع فقر
تقویت امنیت روانی و اجتماعی
پایداری جامعه تقویت روحیه در برابر تهدید های نرم
مؤلفه های نظامی

مدل مفهومی تفصیلی

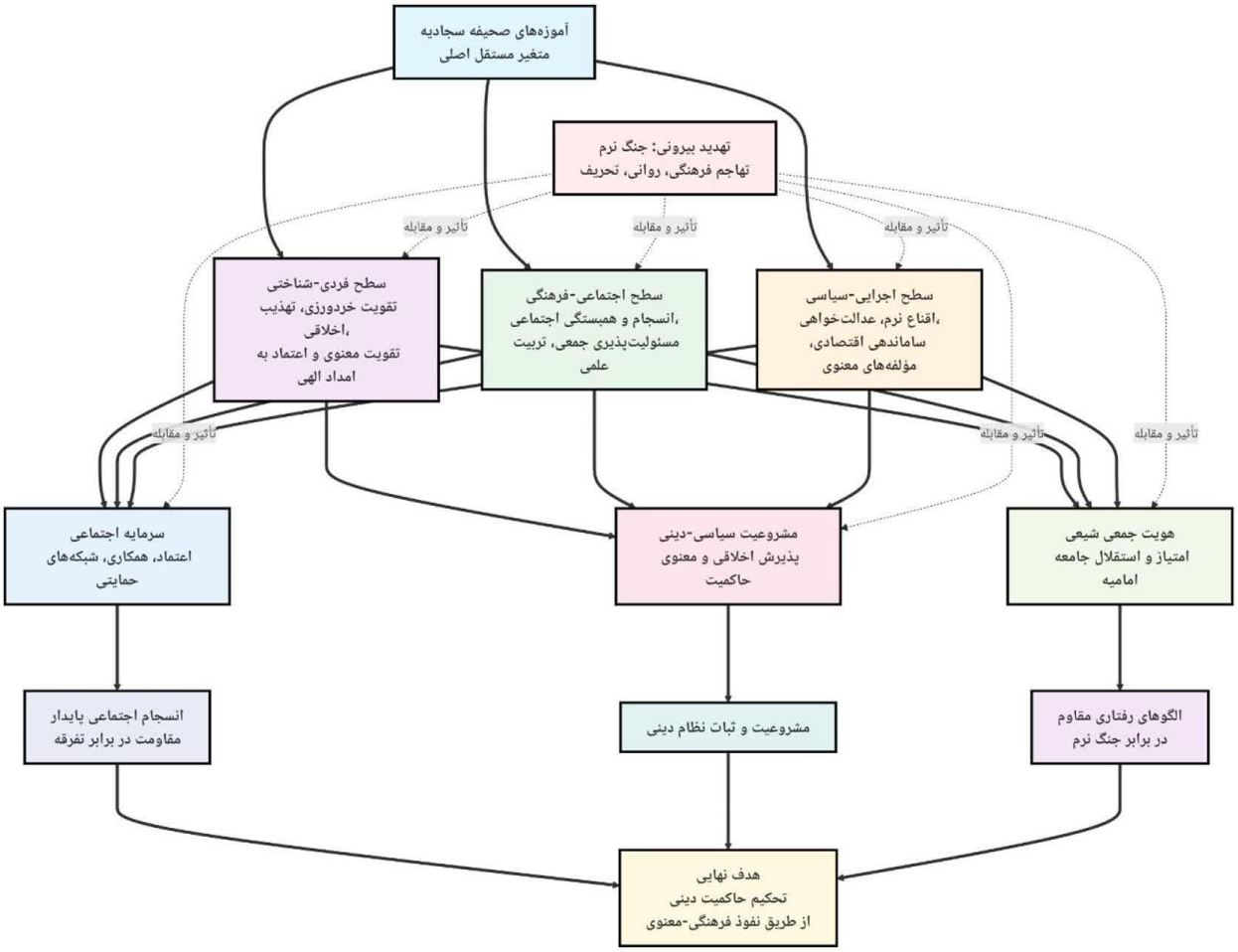

نتیجه گیری

در این پژوهش، متغیرهای موثر بر توانمندسازی «قدرت نرم» بر سه لایه فردی، اجتماعی و اجرایی ساماندهی شده اند. لایه فردی(شناختی، تهذیب و تزکیه اخلاقی، تقویت معنویت و توکل)مبنای تغییر نگرش‌ها و رفتارهای شهروندان و به‌عنوان موتور درونی تحوّل اجتماعی عمل می‌کند؛ زیرا اصلاح نفس و ارتقای فضایل اخلاقی زمینه‌ساز پذیرش ارزش‌های جمعی و کاهش شکاف‌های هویتی است. لایه اجتماعی (انسجام و همبستگی، ترویج مسئولیت‌پذیری، تربیت علمی و فرهنگی) نقش واسطه‌ای دارد و کانال انتقال تأثیرات فردی به سطوح کلان جامعه محسوب می‌شود؛ تقویت سرمایه اجتماعی و پرورش شهروند فعال، ظرفیت جامعه را برای مقاومت در برابرتفرقه‌افکنی و نفوذ فرهنگی خارجی افزایش می‌دهد. لایه اجرایی (تبلیغ سیاسی-اخلاقی، عدالت‌خواهی و تأکید بر حاکمیت ارزش‌های الهی، ساماندهی اقتصادی و تأمین امنیت اجتماعی و ابعاد نظامی) ابزارهای سیاست‌گذاری و نهادسازی را فراهم می‌آورد که می‌توانند از طریق مداخلات هدفمند، نتایج نرم را پایدار سازند؛ پیوند میان سه لایه شرط لازم برای تحقق اثرگذاری واقعی قدرت نرم است: بدون تهذیب و تقویت معنوی در سطح فردی، سیاست‌های تبلیغی و

آموزشی بازخوردهای عمیق نخواهند داشت و بدون شبکه‌های اجتماعی فعال و فرهنگ مشارکت، پیام‌های نرم به کارآمدی لازم دست نمی‌یابند و بدون سازوکارهای اجرایی شفاف و عادلانه (به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی و حقوقی) نیروی نرم فاقد پشتوانهٔ عملی خواهد بود.از منظر سیاست‌گذاری، توصیه می‌شود راهبردی تلفیقی اتخاذ شود که برنامه‌های تربیتی و آموزشی تهذیبی را در نظام آموزشی و مراکز دینی نهادینه سازد، سیاست‌های رسانه‌ای و تبلیغی را بر مبنای زبان اخلاقی و اقناعی طراحی کند، سازوکارهای عدالت‌محور و رفاهی را تقویت نماید تا اعتماد عمومی و مشروعیت افزایش یابد و اقدامات تقویت همبستگی اجتماعی و مشارکت مدنی را از طریق ظرفیت‌سازی نهادهای اجتماعی دنبال کند.

محدودیت های تحقیق: عدم دسترسی به همه نسخ خطی و شرح کهن صحیفه ، عدم بررسی تطبیقی با سایر متون دینی یا منابع قدرت نرم در جوامع غیردینی که بر این اساس پیشنهاد می شود پژوهش نسخه شناسی و تاریخی مثلا مضامین قدرت محور صحیفه در شروح مختلف از قرن چهارم تا عصر حاضر و پژوهش تطبیقی مقایسه مؤلفه های قدرن نرم در صحیفه سجادیه و نهج البلاغه انچام شود .

فهرست منابع

منابع فارسی

- ابیا،رضا(۱۳۹۱)،قدرت نرم و دیپلماسی عمومی،تهران ، ابرارمعاصر
- اسماعیل،اقبال(۱۳۹۳)،تحلیل مؤلفه های قدرت نرم ترکیه(۲۰۰۲-۲۰۱۲)، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم،دوره٤،شماره ۱۱
- انعامی علمداری،سهراب(۱۳۸۷)،تهدیدات نرم:الگوی تقابل استراتژیک ایالات متحده در برابر ایران، مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری،فصلنامه تخصصی نامه دولت اسلامی،شماره ۲٦-۲۷.
- بهزادی، اسماعیل(۱۳۹۸)،مبانی روابط بین الملل، تهران:سمت
- پهلوان، منصور(۱۳۸٤)، مبانی اخلاقی در صحیفه سجادیه، فصلنامه سفینه، شماره ۸.
- پوراحمدی،حسین،(۱۳۹۲)، قدرت نرم از دیدگاه اسلام و کاربرد مؤلفه های آن در جمهوری اسلامی،فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم،دوره ۳،شکاره۸
- جانی‌پور، محمد(۱۳۹٦)، مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر مبنای تحلیل محتوای وصایای شهدای جنگ تحمیلی، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره ۵، شماره ۳.
- جوانی، یدالله (۱۳۸۷)، نقش معنویت در تولید قدرت ملی،فصلنامه مطالعات بسیج، سال ۱۱، شماره ۳۹.
- حدیدی، حسین (۱۳۹۹)،تجلی قدرت نرم در دعاهای صحیفه سجادیه، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره ۲.
- حمرون ،عماد (۱۳۹٤)،کنفرانس صحیفه سجادیه در لندن (نقش امام سجاد(ع) در شکل‌گیری هویت معرفتی و اجتماعی شیعه)، سایت دین و اندیشه.
- حکیمی، محمدرضا(۱۳۹۰)،امام سجاد (ع)، تهران:دلیل ما.
- خامنه ای، سیدعلی(۱۳۸۸)، بیانات در جمع مسئولان. سایت **Khamenei.ir**
- خامنه‌ای، سید علی(۱۳۹۰)،انسان دویست و پنجاه ساله. تهران، صهبا.
- خانی،محمدحسن(۱۳۹۱)،حاکمیت دینی از منظر فقه سیاسی،قم:پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- رشید، غلامعلی(۱۳۸۷)، بصیرت پاسداری، تهران: اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
- سنجابی،کریم(۱۳۸۰)، مبانی علوم سیاسی، تهران:قومس
- طاهری، محمد حنیف(۱۳۹۹)، علم و معرفت در صحیفه سجادیه، جامعه المصطفی العالمیه، سایت خبرگزاری دانشجویان ایران.**(ISNA)**
- عبدالعلی‌پور، قادر(۱٤۰۰)، جایگاه قدرت نرم در مفهوم‌شناسی قدرت ملی با تاکید بر رویکرد دینی، سال یازدهم، شماره دوم.
- علی اکبری، سیداحمد(۱٤۰۲)، حاکمیت دینی و مردم سالاری دینی، تهران: پژوهشکده امام خمینی
- فارسی‌مدان، علی (۱٤۰۱)، بصیرت‌افزایی در نظام اعتقادی و سیاسی امام سجاد(ع) با تاکید بر دعای ۲۷ صحیفه سجادیه، فصلنامه علمی دعاپژوهی، سال دوم، شماره ۲.
- مرادیان، محسن (۱۳۹٦)، تهدیدات قدرت ملی: شاخص‌ها و ابعاد، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۰)، ضرورت شکرگزاری از نعمت های الهی، فصلنامه معرفت، سال بیستم، شماره ۹.
- مطهری‌نیا، مهدی(۱۳۷۸)، تبیینی نوین بر مفهوم قدرت در سیاست و روابط بین‌الملل، تهران: وزارت امور خارجه.
- ممدوحی، حسن (۱۳۹۵) ،شهود و شناخت (شرح فرازی از دعای دوم صحیفه سجادیه)، قم: خبرگزاری رسمی حوزه.

منابع عربی

- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۳۸٤ش)، اللهوف علی قتلی الطفوف، ترجمه:زنجانی فهری،احمد، تهران: جهان.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۹۳)، اصول کافی، ترجمه: استادولی، حسین،ج۱، قم، دارالثقلین.

- مجلسی، محمدباقر(۱٤۰۳ق)، بحارالانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.

منابع انگلیسی

- دوئرتی، جیمز و فـالینز گراف، رابرت(۱۳۷٦)،نظریـه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، ترجمه: طیب، علی رضـــا و بزرگی،وحید،ج۱، تهران: قومس.
- نای، جوزف(۱۳۸۹)، کاربرد قدرت نرم، ترجمه: سید رضا میرطاهر، تهران: نشر قومس.
- نای، جوزف(۱۳۸۳)، قدرت نرم، ترجمه محمود عسگری، تهران: فصلنامه راهبردی دفاعی.